

INTERCONEXIUNEA SINONIMICĂ ȘI TERMINOLOGIA MEDICALĂ

CZU: 81`373.421`276.6:615.1

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.25.3-78.21>Doctorand **Viorica COSTIN**E-mail: viorica.costin@usmf.mdORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4428-428X>

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

SYNONYMIC INTERCONNECTION AND MEDICAL TERMINOLOGY

Summary. The article examines synonymic interconnection as one of the essential criteria of synonymy, with the application in medical terminology. According to the presented approach, the value of a word derives from its combinatorial potential, and synonymy cannot be defined solely by the ability to mutually substitute two isolated words, but must be understood within the context of typical expressions. Thus, the study investigates how context influences the ability of synonyms to substitute each other, identifying structural types of synonym networks with different levels of asymmetry (major, medium, and null). The main conclusion is that synonymic interconnection and the possibility of substitution depend on the level of asymmetry within the synonymic series, and context plays a decisive role in limiting interchangeability.

Keywords: synonymy, interconnection, symmetry, asymmetry, medical terminology.

Rezumat. Articolul analizează interconexiunea sinonimică ca unul dintre criteriile esențiale ale sinonimiei, cu aplicabilitate specifică în terminologia medicală. Conform abordării propuse, valoarea unui cuvânt derivă din potențialul său combinatoriu, iar sinonimia trebuie analizată nu doar prin prisma capacității de substituție reciprocă a lexemelor izolate, ci și în raport cu expresiile tipice și contextul funcțional. Studiul investighează modul în care contextul influențează capacitatea sinonimelor de a se substitui reciproc, identificând tipuri structurale ale rețelelor sinonimice cu diferite niveluri de asimetrie: major, mediu și nul. Concluzia principală relevă că interconexiunea sinonimică și posibilitatea de substituție sunt determinate de gradul de asimetrie internă al seriei sinonimice, în timp ce contextul joacă un rol decisiv în limitarea interschimbabilității lexicale.

Cuvinte-cheie: sinonimie, interconexiune, simetrie, asimetrie, terminologie medicală.

INTRODUCERE

Sinonimele au constituit dintotdeauna un indicator al variației lexicale în comunicare, fiind generate, potrivit cercetătorilor, de necesitatea de a diversifica, a suplimenta, a releva semantic și stilistic exprimarea verbală și scrisă. Din perspectiva experienței estetice generale, utilizarea sinonimelor, atât în limbajul colocvial, cât și în cel terminologic (medical, în cazul nostru) atribuie exprimării plasticitate și expresivitate, contribuind la evitarea monotoniei și a sărăciei de expresie în discurs.

Ferdinand de Saussure definește sinonimia ca pe „diversitatea semnului corespunzător unei semnificații unice”, „unitatea ideii în semnul divers” [1, p. 56]. Deși savantul elvețian nu abordează direct fenomenul sinonimiei, ci mai degrabă raportul dintre semnificant și semnificat, observația sa are o valoare teoretică de principiu: ea subliniază variabilitatea expresiei lingvistice pentru aceeași unitate de sens, aflată la baza relației sinonimice.

Într-o altă perspectivă, A. Reformatsky se referă la „cuvinte care denumesc același lucru, dar care se re-

feră la diferite opțiuni și prin denumirea sinonimică descoperă diferite caracteristici ale lucrului dat” [2, p. 91]. În comparație cu perspectiva saussuriană, A. Reformatsky accentuează diferențele de nuanță dintre sinonime, apropiindu-se de viziunea funcțională asupra limbajului: cuvintele nu sunt doar echivalente, ci vehiculează valori stilistice și contextuale distincte.

Potrivit Narcisei Forăscu, sinonimia este „acea relație de sens care se stabilește între cuvinte care au aproximativ același sens și pot fi substituite unul altuia în context” [3, p. 112]. Această definiție are un caracter pragmatic și operațional, fiind frecvent utilizată în descrierea sinonimiei lexicale contemporane. Totuși, ea rămâne, dependentă de criteriul substituibilității, considerat de unii autori insuficient de riguros.

Constatând diversitatea definițiilor existente, Ion Dumeniuc și Nicolae Mățaș propun o abordare metodologică sistemică: teoria câmpurilor semantice, ca modalitate obiectivă de stabilire a gradului de apropiere semantică între cuvinte [4, p. 160]. Această abordare depășește subiectivismul criteriilor tradiționale, oferind un cadru analitic sistemic al sinonimiei.

În spațiul autohton, Silviu Berejan elaborează teoria relațiilor formal-semantice, denumită *omosemie*, cu scopul de a clarifica noțiunea de sinonimie, „devenită difuză sub aspect științific” [5]. Vasile Bahnaru, continuând linia logic-semantică a lui Berejan, definește *omosemia* drept o capacitate intrinsecă a limbii de a exprima același sens prin forme diferite [6, p. 8]. Ambele abordări oferă un cadru terminologic coerent pentru analiza sinonimiei în limba română.

Prin urmare, definițiile prezentate reflectă etape distincte în conceptualizarea fenomenului sinonimiei: de la perspectiva structuralistă (Saussure), la cea funcțională (Reformatsky, Forăscu) și până la cea sistemică (Dumeniuc, Mătcaș, Berejan, Bahnaru). Deși fiecare definiție surprinde aspecte complementare – formale, semantice, funcționale sau sistemice – niciuna nu epuizează complexitatea fenomenului. Așadar, Prin urmare, în contextul prezentei cercetări, vom considera sinonimia drept relația de echivalență semantică relativă între unități lexicale formal diferite, care pot funcționa substitutiv în contexte determinate.

Interconexiunea sinonimică. În literatura de specialitate, fenomenul sinonimiei se concentrează pe capacitatea diferitor cuvinte de a desemna aceeași noțiune și de a o nuanța, exprimând diverse valori în asociere cu alte unități lexicale. Acestea trebuie să întrunească trei condiții pentru a fi sinonime: a) identitatea obiectului denumit; b) o situație concretă de comunicare; c) contextul [7, p. 181].

Interconexiunea sinonimică este considerată unul dintre criteriile fundamentale ale sinonimiei. Conform acestei perspective, două lexeme pot fi desemnate ca sinonime dacă se pot substitui reciproc în diverse contexte discursiv-funcționale. Fundamentul teoretic al acestui criteriu rezidă în concepția potrivit căreia valoarea unui cuvânt este determinată de potențialul său combinatoriu. Astfel, sinonimia nu poate fi redusă la o simplă confruntare a două unități lexicale izolate, întrucât „așa-numitele sinonime sunt, de fapt, elemente ale unor expresii tipice” [8, p. 137].

Din perspectivă structurală, interconexiunea sinonimică, împreună cu identitatea sensului și echivalența semantică, constituie una dintre cele trei condiții esențiale pentru definirea sinonimiei absolute [9, p. 77]. În cadrul lingvisticii ruse, substituția reciprocă este frecvent plasată în prim-planul cercetării sinonimiei, fiind tratată fie ca trăsătură definitorie a sinonimelor, fie ca un procedeu metodologic utilizat pentru identificarea și descrierea acestora [10, p. 6]. În schimb, în lingvistica occidentală, acest fenomen este abordat preponderent ca un test de diagnosticare a relației sinonimice [11, p. 159] sau ca o proprietate

complementară a sinonimelor, alături de asemănarea semantică [12, p. 81].

Importanța substituibilității reciproce este reflectată și în elaborarea sistemului lexical „WordNet”, întrucât dificultatea formalizării criteriului tradițional al sensului comun a impus recursul la o abordare funcțional-combinatorie a sinonimiei. În această optică, sinonimia este concepută ca o relație simetrică, în care fiecare termen poate fi substituit de celălalt, în maniera unei reflexii în oglindă [13, p. 86; 14, p. 241].

Totuși, un impediment semnificativ în adoptarea substituției reciproce ca reper universal al sinonimiei îl reprezintă prezența expresiilor lexicale stabile, în cadrul cărora modificarea componentelor nu poate avea loc fără alterarea sensului construcției.

Spre deosebire de îmbinările libere de cuvinte, în cadrul cărora un lexem poate fi substituit de sinonimul său fără a afecta semnificativ sensul global, expresiile lexicale stabile nu tolerează, în mod obișnuit, acest tip de înlocuire lexicală. În acest sens, „libertatea absolută de substituibilitate (în cazul unui conținut logic identic) scade pe măsură ce ne apropiem tot mai mult de acel tip de îmbinări de cuvinte care sunt stabile. O libertate absolută în crearea îmbinărilor de cuvinte, în general, nu există, însă poate fi atestată o gradație a ei: de la una relativ mare până la una extrem de redusă” [8, p. 132]. Această observație subliniază importanța contextului în determinarea nivelului de compatibilitate a elementelor lexicale.

Studiile empirice relevă faptul că selecția lexicală este influențată într-o măsură mai mare de context spre deosebire de afinitățile semantice directe [15]. În mod obișnuit, sinonimele se diferențiază între ele nu doar prin nuanțele de sens, ci și prin distribuția lor contextuală și prin capacitatea de a intra în îmbinări stabile [16, p. 11].

Astfel, gradul de acceptabilitate al unei substituții sinonimice este determinat de compatibilitatea contextuală a termenului în cauză, ceea ce confirmă rolul esențial al coocurențelor lexicale în definirea relațiilor sinonimice. Concomitent, în literatura de specialitate este formulat și punctul de vedere potrivit căruia sinonimele ar trebui să manifeste caracteristici similare în ceea ce privește compatibilitatea contextuală [17, p. 203]. În cazul în care cerința substituției reciproce „în toate contextele” este exclusă, rețeaua sinonimică se amplifică datorită includerii așa-numitelor sinonime contextuale (sau situaționale). Acestea sunt definite, în mod obișnuit, ca unități lexicale care prezintă o apropiere semantică doar în interiorul unui anumit text, fără a fi recunoscute de sistemul limbii ca sinonime propriu-zise și fără a se reproduce în afara contextului respectiv [18, p. 48].

În aceeași ordine de idei, S. N. Staicu subliniază că „sinonimia este relația stabilită între cuvinte care au același înțeles, din același registru sau din registre diferite, și care pot fi substituite în context. Echivalența de sens poate merge de la un grad aproximativ până la identitate semantică, iar contextul poate fi înțeles atât ca enunț, cât și mai larg, ca tip de text sau chiar ca variantă stilistico-funcțională a limbii” [19, p. 430].

În sprijinul acestei abordări, cercetătorul V. Belov a realizat un studiu experimental al interconexiunii sinonimice, axându-se pe influența contextului asupra capacității lexemelor de a se înlocui reciproc. Investigația a vizat identificarea tipurilor de relații sinonimice și a gradului de stabilitate al structurilor sintagmatice. Metodologia aplicată s-a bazat pe completarea unor texte cu lacune, în care anumite fragmente au fost omise intenționat, permițând analiza modului în care sinonimele pot fi selectate și integrate în mod adecvat [20]. O metodă similară a fost utilizată și în cercetările realizate de lingviștii P. Edmonds, G. Hirst și P. Wang [21; 14], care au aplicat modele statistice pentru a investiga procesul de selecție a sinonimelor în comunicarea lingvistică. Acest tip de abordare permite o explorare riguroasă a mecanismelor prin care se realizează substituția sinonimică în context și evidențiază importanța factorului contextual în determinarea compatibilității semantico-funcționale dintre lexeme.

Experimentul desfășurat de V. Belov a fost structurat în două etape distincte, fiecare implicând utilizarea unor materiale lexicale diferite (doar un singur enunț a fost reluat în ambele etape). În cadrul ambelor situații experimentale, respondenților li s-au oferit câte 22 de enunțuri incomplete, pe care trebuiau să le completeze alegând, dintr-o listă de variante, sinonimul cel mai adecvat contextului respectiv. Participanților li se permitea, de asemenea, să nu ofere niciun răspuns, dacă considerau că niciuna dintre opțiuni nu era potrivită. Termenii incluși în exercițiu au fost selectați din *Dicționarul de sinonime al limbii ruse* [22], care se bazează pe criteriul semantic tradițional în definirea sinonimiei.

Analiza alegerilor făcute de respondenți, constând în înlocuirea unui sinonim inițial cu un alt echivalent semantic, a demonstrat că substituția contextuală poate fi considerată un criteriu valid al sinonimiei. În cadrul experimentului, au fost utilizate serii sinonimice diverse, clasificate conform tipologiei propuse de autorii cercetării. Majoritatea seriilor sinonimice au fost reluate de două sau chiar de trei ori în exemple diferite, pentru a evalua consistența comportamentului de selecție. De regulă, enunțurile propuse nu includeau sinonime dominante, tocmai pentru a evita ca alegerea să fie influențată de familiaritatea sau relevanța cognitivă a acestora.

Astfel, s-a relevat că interconexiunea sinonimică este influențată de gradul de asimetrie internă al seriei sinonimice, iar procesul de substituție prezintă un caracter asimetric. Aceasta asimetrie se manifestă prin rolul de centru (sau nucleu) atribuit sinonimului-dominant și prin poziționarea celorlalte sinonime în zona periferică a rețelei sinonimice. În mod uzual, sinonimul-dominant este cuvântul de bază al seriei, desemnând conceptul general pe care seria îl reflectă [10, p. 17]. Potrivit unor opinii larg răspândite în domeniul lexicologiei și lexicografiei, sinonimul-dominant se distinge printr-o capacitate mai ridicată de asociere sintagmatică [17, p. 219] și posedă, în consecință, abilitatea de a înlocui alte unități sinonimice din cadrul aceleiași serii, în special în prezența unor indicii contextuale suplimentare [23, p. 10].

Investigarea modului în care nivelul de stabilitate al sintagmelor – reflectat prin frecvența asocierilor și incidența lor în uzul lingvistic – influențează selecția sinonimică a avut ca obiectiv determinarea gradului de fixare a construcțiilor lexicale și a modului în care acesta afectează alegerea sinonimului în procesul comunicativ, punând accent pe relația dintre disponibilitatea combinatorie a lexemelor și comportamentul lor contextual.

Astfel, a fost evaluată capacitatea sinonimelor de a se substitui reciproc din perspectiva influenței factorilor contextuali asupra selecției sinonimului adecvat, identificându-se tipuri de serii sinonimice, caracterizate prin grade diferite de asimetrie internă [20] în funcție de: cuvântul-dominant al seriei, frecvență de utilizare a fiecărui sinonim, reacțiile asociative generate de termenul-stimul, informațiile oferite de dicționarele de sinonime.

Analiza detaliată a acestor date permite delimitarea convențională a trei niveluri de asimetrie în cadrul seriilor sinonimice: *majoră*, *medie* și *nulă*.

Un *nivel major de asimetrie* se manifestă atunci când toate elementele dintr-o serie sinonimică se subordonează semantic unui cuvânt dominant. În astfel de cazuri, dominantul – de regulă, cel mai frecvent termen din serie – funcționează ca nucleu central clar exprimat, în timp ce celelalte unități lexicale ocupă poziții periferice și sunt frecvent denumite *hiposinonime*.

În cele ce urmează, propunem câteva exemple relevante specifice limbajului medical:

- **asfixie** (< gr. *asphyxia*) „stare de sufocare ca urmare a înecării, strangulării, gazelor toxice, ca simptom al unor boli etc.”: *înăbușire* = *înecare* = *sufocare* = *sufocație* = *sugrumare* = *îneacăiune* [24, p. 40]. *Asfixie* este un hiperonim științific, iar ceilalți termeni descriu cauze sau forme ale acestui fenomen, adesea în registru comun sau figurat;

▪ **temperatură** (< lat. *temperatura*) „mărime fizică utilizată pentru a caracteriza starea de încălzire a unui mediu, a unui corp etc.”: *febră = călduri = fierbințeală* [24, p. 871]. *Temperatură* este termenul obiectiv, neutru, fiziologic, științific, iar ceilalți sunt termeni subordonați, care exprimă percepții sau manifestări ale acesteia;

▪ **arsură** (< lat. *arsura*) „senzație usturătoare pricinuită de o boală, de sete etc.”: *usturime = piroză = jigăraie* [24, p. 37]. Termenul *arsură* acoperă atât sensul fiziologic (piele), cât și pe cel intern (mucoase, sistem digestiv), spre deosebire de celelalte cuvinte din serie care desemnează forme particulare sau subiective;

▪ **amețelă** (ameți < lat. *ammature* „beat, cherchelit” + suf. *-eală*) „stare în care omul își pierde echilibrul din cauza unor tulburări circulatorii, vestibulare etc.”: *vertij = vârtej = scutură* [24, p.21]. Hiperonimul *arsură* este în mod evident un termen neutru, general, pe când celelalte lexeme sunt fie forme idiomatiche, regionale (*vârtej, scutură*), fie strict specializate (*vertij*);

▪ **bolnav** (< blg. *bolnav*) „(persoană) care suferă de o boală”: *nesănătos = suferind = morbos = războlit = neputincios = pătimaș = rău = beteag = lănced = malad = mișel = pătimitor* [24, p. 73]. *Bolnav* este, indubitabil, hiperonimul în această serie, având statutul de cel mai frecvent și acceptat termen, iar restul sunt variații contextuale – expresive, stilistice sau specializate;

▪ **semn** (< lat. *signum*) „tot ceea ce arată, ceea ce indică ceva”: *simptom = manifestare* [24, p. 767] etc. *Semn* acționează ca hiperonim, fiind un termen general, care poate fi utilizat atât în limbaj medical, intradomenial, cât și interdomenial, iar celelalte lexeme – ca hiponime specializate.

Aceste serii ilustrează clar ierarhizarea internă și distribuția semantică neuniformă a unităților lexicale în cadrul rețelelor sinonimice cu structură asimetrică. Diferența de frecvență și registru e atât de mare, încât seria este profund asimetrică. În terminologia medicală, acest fenomen relevă o surprinzătoare varietatea lexicală, care reflectă intersecția dintre știință, uz general și expresivitate lingvistică.

Nivelul mediu de asimetrie este specific acelor serii sinonimice în care pot fi identificate mai multe unități cu rol de cuvinte dominante, acestea constituind împreună nucleul semantic al seriei. Analiza asimetriei medii în seriile sinonimice presupune identificarea a doi termeni dominanți, între care restul termenilor gravitează semantic. Această distribuție sugerează, de obicei, o bipolaritate în cadrul seriei: doi poli conceptuali care sunt fie complementari, fie în concurență, iar ceilalți termeni se încadrează în câmpul semantic al unuia sau altuia. De exemplu:

▪ **boală** (< sl. *bolī*), **maladie** (< fr. *maladie*) „modificare organică sau funcțională a echilibrului nor-

mal al organismului; proces patologic care afectează organismul”: *afecțiune = suferință = rău = morb = beteșug = patimă = vătămare = neputință = betegie = betejeală = lăncezime = lăngejune = langoare = morbiciune = pătımire* [24, p. 70]. Termenii dominanți din seria de mai sus sunt *boală* (termen standard, general, frecvent în uz comun și medical) și *maladie* (sinonim savant, folosit mai ales în contexte medicale, academice). Ceilalți termeni li se subordonează, descriind grade, forme sau percepții ale bolii, cu diferite nuanțe stilistice;

▪ **medicament** (< lat. *medicamentum*) „substanță naturală sau de sinteză utilizată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală”, **remediu** (< lat. *remedium*) „mijloc de îndreptare sau de îmbunătățire a unei situații, a unei stări etc.; medicament”: *doctorie = leac = medicină = spițerie = soluție* [24, p. 450]. *Medicament* este un termen medical, precis și standardizat. *Remediu* are o utilizare mai largă, acoperă și medicina alternativă/naturistă. Ceilalți termeni derivă din limbajul popular sau din vocabularul arhaic;

▪ **rană** (< sl. *rana*), **plagă** (< lat. *plaga*) „ruptură internă sau exterioară a țesutului unei ființe vii, sub acțiunea unui agent distrugător”: *leziune = bubă = meteahnă = beleaznă = rănitură = lovitură = vătămtură* etc. [24, p. 680]. Așadar, deși *rană* și *plagă* sunt termenii dominanți ai seriei, trebuie să facem unele precizări. *Rană*, având o utilizare mai largă, este utilizat absolut în toate registrele, pe când *plagă* este folosit preponderent în limbajul clinic.

Toate cele trei serii prezintă o asimetrie medie, fiind organizate în jurul a doi termeni dominanți – unul cu uz general (comun) și celălalt cu uz tehnic/medical sau savant. Restul termenilor se subordonează semantic și stilistic fie unuia, fie celuilalt, în funcție de originea lor (populară, regională, medicală) și de gradul de abstractizare sau de expresivitate.

În opoziție cu acestea, *nivelul nul de asimetrie* se manifestă în cadrul seriilor sinonimice necentrate, în care nu poate fi identificat niciun cuvânt cu funcție dominantă. Astfel de serii sunt formate din termeni care se află într-o relație perfect simetrică, fără diferențe ierarhice evidente. Este situația în care toți termenii dintr-o serie sinonimică sunt perfect interșanjabili în context științific sau au acoperire semantică echivalentă, fără diferențe de registru, conotație sau funcționalitate. Practic, avem sinonime totale (sau cvasitotale), adesea din motive de dublet terminologic:

- latinizant vs. grecesc;
- internaționalism vs. termen autohton;
- vechi vs. modern;
- școală științifică diferită (europeană vs. anglo-americană).

Exemple concludente sunt:

▪ **eritrocit** (< gr. *erythros* „roșu”, *kytos* „celulă”) = **hematie** (< gr. *haima* „sânge”) = **globulă** (< lat. *globulus*) **roșie** (< lat. *roseus*)[24, p. 240]. Toți termenii desemnează același tip de celulă: celula roșie din sânge, fiind perfect interșanjabili în contexte medicale, didactice și de popularizare;

▪ **kaliu** (< germ. *Kalium*) = **potasiu** (< fr. *potassium*)[24, p. 406]. Termenii denumesc același element chimic (simbol: K). *Kaliu* este folosit tradițional în domeniul farmaceutic (de ex. *permanganat de kaliu*), iar *potasiu* e denumirea oficială, modernă, internațională. Folosiți în funcție de uz istoric vs. sistem internațional (IUPAC), termenii sunt semantic identici;

▪ **smaltț** (< ngr. *smálto(n)*) = **email** (< fr. *email*)[24, p. 789]. În terminologia dentară, ambii termeni desemnează stratul extern dur al dintelui;

▪ **enzimă** (< gr. *enzymē*) = **ferment** (< lat. *fermentum*)[24, p. 239]. Termenii desemnează proteinele catalizatoare de reacții biochimice;

▪ **carcinom** (< fr. *carcinome*) = **epiteliom** [24, p. 96] (< fr. *épithéliome, épithélioma*)[]. Ambele lexeme sunt sinonime pentru tumoare malignă a țesutului epitelial;

▪ **tumoare** (< lat. *tumor, -oris*) = **neoplasm** [24, p. 901] (< gr. *neo* „nou” + *plasma* „formare”)[, p. 901]. *Tumoare* este un termen clasic; *neoplasm* – unul savant, preferat în oncologie pentru precizia acestuia. Ambele desemnează o formațiune atipică de țesut, fiind interșanjabile în practica medicală;

▪ **creier** (< lat. *c(e)rebellum*) = **encefal** (< fr. *encéphale*)[24, p.163]. Denumesc același organ, care este situat în cutia craniană și e compus din trunchiul cerebral, creierul mic și emisferile cerebrale. *Creier* este un termen autohton, uzual, pe când *encefal* este unul savant, pătruns în română din limba franceză, care îl are la origini pe grecescul *enkephalos* („în cap”). Oricum, dincolo de aceste precizări, termenii sunt perfect interșanjabili atât în textele din stilul științific, cât și în cele aparținând altor registre.

Vedem astfel că asimetria nulă apare mai ales:

- în perechi tehnice vs. populare;
- între termeni din limbi diferite (latină, greacă, română);
- între vechea terminologie și cea modernizată/internaționalizată.

Termenii sunt complet interșanjabili semantic, iar alegerea unuia sau altuia ține de stil, context sau de tradiție științifică. Prin urmare, rețelele sinonimice pot fi clasificate în funcție de gradul de asimetrie internă, după cum urmează:

- rețele cu prezența unei dominante clar exprimate;
- rețele cu prezența a două sau mai multe sinonime nucleare (sinonime-centru);

▪ rețele fără o dominantă, adică serii sinonimice complet simetrice.

Fiecare dintre aceste tipuri de rețele sinonimice se caracterizează printr-un comportament distinct în ceea ce privește interconexiunea lexicală. În rețelele cu un grad ridicat de asimetrie, este posibilă substituția unui sinonim periferic cu sinonimul-dominant (sinonim periferic → sinonim-dominant). În rețelele cu asimetrie medie, substituția are loc între un sinonim periferic și un sinonim-nucleu (sinonim periferic → sinonim-nucleu). În cazul seriilor sinonimice cu un grad redus sau nul de asimetrie, înlocuirea este posibilă între oricare dintre sinonime (sinonim → alt sinonim), ceea ce reflectă o relație de simetrie funcțională între elementele lexicale.

Capacitatea de substituibilitate a sinonimelor prezintă, în mod evident, un caracter direcționat. În general, substituțiile „inverse” – adică înlocuirea sinonimului-dominant cu un sinonim periferic – sunt dificil de realizat sau chiar imposibile din punct de vedere funcțional. Deși sinonimia este adesea conceptualizată ca o relație simetrică între termeni, cercetările recente arată că majoritatea rețelelor sinonimice prezintă un grad detectabil de asimetrie, fie major, fie mediu. Prin urmare, interconexiunea sinonimică este condiționată în mod direct de nivelul de asimetrie internă a seriei.

Rețelele sinonimice caracterizate prin grade diferite de asimetrie se disting și prin amplitudinea spațiului de selecție sinonimică. O libertate mai mare de alegere a sinonimelor se constată în cadrul seriilor sinonimice cu un nivel mediu sau nul de asimetrie, în care nu există o constrângere strictă impusă de un centru dominant. În plus față de gradul de asimetrie, inter-substituibilitatea sinonimică este influențată de o serie de factori contextuali, printre care se numără: sensul global al discursului, semnificația și stabilitatea structurilor sintagmatice, precum și alte constrângeri legate de registrul stilistic sau de natura tipologică a textului.

Pentru a evidenția impactul selecției unui anumit sinonim asupra nivelului de stabilitate a unei sintagme, cercetarea recurge la un indicator relevant: gradul de asociere. Acest indice reflectă frecvența și coeziunea coocurenței dintre unități lexicale în structuri sintagmatice. Totuși, nu poate fi stabilită o corelație strictă între alegerea unui sinonim și gradul său de asociere, întrucât expresiile sintagmatice stabile funcționează doar ca factori potențiali în influențarea preferințelor lingvistice ale vorbitorilor pentru un anumit alonim.

Analiza aprofundată a interconexiunii sinonimice relevă faptul că substituibilitatea dintre sinonime nu reprezintă o trăsătură absolută sau uniformă, ci este condiționată de o serie de factori structurali și contextuali. Deși, teoretic, sinonimia este concepută ca o

relație simetrică, realitatea lingvistică demonstrează existența unor ierarhii interne, reflectate prin niveluri variabile de asimetrie în cadrul rețelelor sinonimice. Studiile teoretice și investigațiile experimentale confirmă faptul că sinonimul-dominant ocupă o poziție centrală în aceste rețele, influențând posibilitățile de substituție, în timp ce sinonimele periferice prezintă un grad mai restrâns de combinatorică.

Rolul esențial al contextului este indiscutabil: compatibilitatea contextuală, stabilitatea sintagmelor și gradul de asociere determină frecvent selecția sinonimului adecvat. Mai mult, diferențierea între sinonimele sistemice și cele contextuale subliniază caracterul dinamic și relativ al sinonimiei, în funcție de registrul stilistic, de tipul de text și intenția comunicativă.

CONCLUZII

Abordarea sinonimiei nu poate fi limitată la o analiză semantică abstractă a lexemelor, ci trebuie completată cu perspective funcționale, pragmatice și contextuale, care reflectă complexitatea mecanismelor de selecție lexicală în uzul real al limbii.

Sinonimia, în special în terminologia medicală, nu poate fi înțeleasă doar prin prisma echivalenței de sens, ci trebuie analizată în raport cu contextul, stabilitatea sintagmelor și poziția semantică a termenilor implicați. Interconexiunea sinonimică, aflată în strânsă legătură cu gradul de asimetrie al seriilor sinonimice, evidențiază faptul că substituția între sinonime este, de regulă, direcționată și limitată de factori discursivi.

Studiul confirmă importanța unei abordări funcțional-contextuale a sinonimiei, în care compatibilitatea lexicală, frecvența și coocurențele joacă un rol esențial.

Așadar, sinonimia este un fenomen complex, condiționat de factori semantici, structurali și pragmatici, care trebuie analizați integrat pentru o înțelegere adecvată a dinamicii lexicale.

BIBLIOGRAFIE

1. Saussure, F. Scrieri de lingvistică generală. Iași: Polirom, 2004. 352 p.
2. Reformatsky, A. Mysli o terminologii. În: Sovremennye problemy russkoj terminologii. Moskva: Nauka, 1986, 163-198.
3. Bidu-Vrănceanu, A.; Forăscu, N. Cuvinte și sensuri. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988. 240 p.
4. Dumeniuc, I.; Mățaș, N. Introducere în lingvistică. Chișinău: Lumina, 1980. 256 p.
5. Berejan, S. Echivalențele semantice cu același radical în limba română (Clasificare). În: Revista de lingvistică și știință literară, nr. 6, 1993, 13-27.
6. Bahnaru, V. Sistematizarea relațiilor și fenomenelor lexico-semantice în viziunea acad. Silviu Berejan. În: Philologia, nr.1, 2018, 3-15.

7. Mincu, E. Terminologia Medicinalis Romaniae. Chișinău: Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, 2017. 276 p.

8. Zvegintsev, V.A. Zamechaniia o leksicheskoi sinonimii. Voprosy teorii i istorii iazyka: sb. v chest' prof. B.A. Larina. Maslov, Iu.S. (red.). Leningrad.: Izd-vo Leningradskogo gos. un-ta, 1963, 127-142.

9. Lyons, J. Linguistic Semantics: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 376 p.

10. Evgen'eva, A.P. Osnovnye voprosy leksicheskoi sinonimiki. Ocherki po sinonimike sovremennogo russkogo literaturnogo iazyka. Moskva: Nauka, 1966, 4-29.

11. Murphy, M.L. Semantic Relations and the Lexicon: Antonymy, Synonymy, and Other Paradigms. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 292 p.

12. Greenbaum, S. Some Verb-intensifier Collocations. In: American and British English. American Speech. 49, 1/2. 1974, 7989.

13. Palmer, F.R. Semantics. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. 221 p.

14. Hirst G.; Wang T. Near-synonym Lexical Choice in Latent Semantic Space. 23rd International Conference on Computational Linguistics. Beijing, China, August 23-27, 2010: Proceedings of the Conference. Beijing: S. p., 2010, 1182-1190.

15. Reiter, E.; Sripada, S. Contextual influences on near-synonym choice. Natural Language Generation: Third International Conference, Brockenhurst, UK, July 14-16, 2004, 161-170.

16. Xiao, R.; McEnery, T. Collocation, Semantic Prosody, and Near Synonymy: A Cross linguistic Perspective. In: Applied Linguistics. vol.27, nr.1, 2006, 103-129.

17. Apresyan, Yu. D. Issledovaniia po semantike i leksikografii v 2 t. Moskva: Yaziki slaveanskih kultur, 2009. 568 p.

18. Neverova, T.A. Kontekstual'naia sinonimiia v iazykovoi kartine mira D. S.Merezhkovskogo.In: Vestnik Moskovskogo un-ta. Seria 9: Filologiya, 6, 2007, 47-55.

19. Staicu, S., N. Aspecte ale polisemiei și sinonimiei lexicale în terminologia medicală. În: CICCIRE II, 2013, 426-433.

20. Belov, V. A. Tipî sinonimicheskikh readov. In: Voprosi psiholingvistiki, nr. 4 (22), 2014, 125-137.

21. Edmonds, Ph. Choosing the Word Most Typical in Context Using a Lexical Cooccurrence Network. 35th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and the 8th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics, Madrid, Spain, July 7-12, 1997: Proceedings of the Conference. Madrid: Association for Computational Linguistics, 1997, 507-509.

22. Slovar' sinonimov russkogo iazyka, 2 v. Leningrad: Academy of Sciences of the USSR Publ., 1970-1971. 1536 p.

23. Chernyak, V.D. Sinonimiia v russkom iazyke. Moskva: Akademiia Publ., 2010. 128 s.

24. Seche, L.; Seche M. Dicționarul de sinonime al limbii române. București: Univers Enciclopedic, 1997. 972 p.